

הקדמה לספר אבי עזרי מהדורא רביעאה

ב"ה

דוד המלך אמר כהלים ח', ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים ואח"כ אמר מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ולסוף שוב פעם ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. יעוין שם בפ' המלבי"ם שמפרש כל הפרק הזה שמדבר נגד אלו המקטינים את ערך האדם, שאין ערך למעשיו וקטן הוא נגד מערכת הבריאה כולה מכל הבחינות ויען שמחשבה פסולה זו מנוגדת להעיקר ויסוד תורתנו והקדושה, ולכן ביאר המלבי"ם בפשט הפסוקים שבפרק זה לבטל טענותיהם של הפילוסופים מכל המינים, בטוב טעם להבין בינה באמיתת הדברים ודבריו דברי אלקים חיים להשיב נפשות התועים ומתעים מדרך האמת.

אולם לאלו אשר האמונה אצלם חזקה, אמונה חושית ירושה היא אצלם מאבותיהם ומאבות אבותיהם בלי על של ספק שיצטרך לראיות ולהוכחות וגם נתברר אצלם אלף אלפי פעמים האמת הברור הזה שהוא מעיקרי האמונה ויסוד דת תורתנו הקדושה והיסוד הראשון הוא שהאדם נידון על כל מעשיו ועתיד ליתן דין וחשבון ואלקים יביא במשפט על כל נעלם, והאדם הוא אחראי על כל מעשיו וערך גדול יש לכל פעולה וכשהוא מקלקל גם העולם כולו מתקלקל אתו, ובפ' נח נאמר ותשחת הארץ וכן כי השחית כל בשר כתב רש"י שאף בהמה וחי' נזקקין לשאינן מינן, ומכיון שכל הבריאה מתקלקלת ע"י מעשה האדם הרי שיש ערך למעשה האדם ואפילו שיחה קלה מגידין לאדם בשעת הדין כדכתיב ומגיד לאדם מה שיחו, ואין מנוס מזה. כאשר ביאר בארוכה בספר הקדוש נפש החיים בכל זה. ועל זה נאמר והאלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים, כי מי שהולך ישר יווכח על כל זה כדבר המובן מאליו והרי על עקרי האמונה ושמירת המצות מזהירים ונענשין בני שלש עשרה מיום שהגיעו למצוות, ומזה ראי' חותכת שכל אדם בר דעה צריך להגיע להאמת הזה בלי שום חקירות פלוסופיות והוכחות.

ולכן הפרק ח' בתהלים הנ"ל, נדרש במס' שבת דפ"ח ב' שהמלאכים אמרו להקב"ה בשעה שעלה משה למרום לקבל התורה, מה לילוד אשה בינינו מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, תנה הודך על השמים ותן לנו התורה, והקב"ה אמר למשה החזיר להן תשובה, והוצרך משה לאחוז בכסא הכבוד ולהחזיר להם תשובה, כלום למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, והלא כתוב אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וכתוב בה לא יהי' לך אלהים אחרים וכי בין עמים אתם שרויין שעובדין ע"ז, וכתוב זכור את יום השבת כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות, כלום אב ואם יש לכם, כלום קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם, וכתוב לא תרצח לא תגנוב ולא תנאף, מיד הודו לו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, והביאור בכל זה הוא, כי הלא התורה נדרשת למה שנגלה לנו, וגם להנסתר לנו והרי ר"ע הי' דורש תלי תילים של הלכות על כל קוץ מאותיות התורה ועל צואר של למ"ד, ובאותיות י"ה ברא שתי העולמות וכל התורה כולה הם שמותיו של הקב"ה ומעשה מרכבה המה דבר גדול נגד היות דאביי ורבא, ואף שאחרי שנמסרה התורה לנו, היא נקראת כפי שנמסרה לנו אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ויש בה מה שנקראת כבוד את אביך ואת אמך, ויש בה שנקראת זכור את יום השבת, ונקראת לא תרצח לא תגנוב לא תנאף וכן כל החורה כולה, אבל המלאכים שאלו למה לתת התורה לילוד אשה כי מה אנוש כי תזכרנו, הלא כל התורה שייך גם לשרפי מעלה, ותהי' נקראת מכל תיבה את סדרי מעשה מרכבה ולדעת את שמותיו של הקב"ה וכשניתנה התורה לנו היא נקראת לא תרצח ונקראת כבוד את אביך וגו', אבל בעליונים תהא נקראת לגמרי אחרת וכמו שבאמת גם עכשיו שנתנה התורה לנו בנגלה היא נקראת לא תרצח

לא תגנוב אבל למי שיודע ומבין ובא בסוד ה' במעשה מרכבה, היא נקראת גם על ענינים אחרים שהמה נקראים דבר גדול, ובהקדמה לספרא דצניעותא לפירוש הגר"א זצק"ל, כתב הגר"ח זצק"ל מוולאזין שעל הפסוק עלו זה בנגב נגלה להגר"א עשרים ושנים מאות וששים אופנים, ובאופן אחד מהם יודע הוא הכחות של כל הבריות וכל אבר ענינו יעויי"ש דברים המבהילים בזה. ובפנים הספרא דצניעותא בפירושו של הגר"א כתוב שם שבפסוק ראשון בראשית ברא נכלל שם כל מה שהי' והיה ויהי' עד עולם ע"ש, וע"כ שאלו המלאכים תנה הדרך על השמים ומשה הוצרך לאחוז בכסא הכבוד להחזיר להם תשובה, וזה בבחינת כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה לדעת להשיב תשובה נצחת, ואמר להם כלום יצאתם ממצרים, כלום כיבוד אב ואם שייך אצלכם כלום שבת שייך אצלכם, כלום שייך אצלכם לא תרצח ולא תגנוב ולא תנאף ועוד ועוד, והיינו שכל זה מה שנכללה בתורה חכמת ה' חכמת הבריאה כולה ומעשה מרכבה והיא נקראת כך ואפשר ממנה ללמוד ולדעת את החכמה העליונה, מתיבותיה ואותיותיה ותגיה, זה רק אם יש בה הנגלה לנו של יציאת מצרים ודין שבת וחיוב המצוה של שמירה וזכירה של שבת שמצווין אנו, ויש בה הנגלה של כיבוד אב ואם ויש בה כל הציוויים של לא תרצח וכל הלאוין, אז יש בה גם הנסתר ואפשר להבין ממנה וללמוד מתוכה את הסוד והרמז, אבל בלי הנגלה לנו פרוחה ממנה גם הנסתר, והאותיות המה נשארים רק גולמי אותיות ואילו לא ניתנה תורה לישראל אין שום תועלת ממנה גם להעליונים וכך גזרה חכמתו יתברך וכששמעו את זה מיד הודו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, בינה זאת.

ובפ"ד מהל' יסודי התורה הי"ג כתב הרמב"ם ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראים אותו פרדס, כמו שאמרו ארבעה נכנסו לפרדס וכו'. ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות, ואע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים, שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הן היות דאביי ורבא, אעפ"כ ראויין הן להקדימן שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה ליישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העולם הבא, ואפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר עכ"ל, וביאור סוף דבריו שכתב ועוד שהם הטובה וכו', שכוונתו שאף שמעשה מרכבה הם דבר גדול זהו משום שלא לכולם יש כח לידע ולהשיג כל הדברים על בורין כמו שכתב הרמב"ם בזו הלכה עצמה, וכן כתב לעיל בהי"א לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פירוש וביאור כל הדברים על בורין עכ"ל, ומשום כך זה נקרא דבר גדול אבל מ"מ ידיעת ענינים אלו הוא רק ככלל מצוה שמתוך כך הוא יודע ומכיר את הבורא אבל אין זו תורה ללמוד ולדעת האסור והמותר שע"י התורה השפיע הקב"ה ליישוב העולם הזה ולהנחיל חיי העולם הבא ושעל זה נאמר ותלמוד תורה כנגד כולם, ולמה שכתבתי למעלה כל זה מה שנכללה בתורה את כל סדרי מעשה בראשית ומעשה מרכבה, הוא רק ע"י הנגלה לנו את זאת לדעת האסור והמותר, שהיא הלחם והבשר שכתב הרמב"ם, שהיא שוה לכל נפש ושהיא כנגד כולם. שוב ראיתי בחידושי הרשב"א בסוכה דכ"ח מה שכתב בזה.

ובפרשת שמות ל"ג פסוק י"א כתוב ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו וגו', והנה כל זה אחרי שכל מה שהי' דבר עם משה תורה היא לצוות ללמד לבני ישראל והתורה הרי היא החכמה העליונה, וע"י חכמת התורה אפשר להגיע למעלות העליונות לדעת ה', עד שאמרו חז"ל חכם עדיף מנביא שע"י חכמת התורה יודע הוא יותר מנבואה, שהיא ע"י ראי', והוא רק מפני שכל מה שהי' ומה שהי' עד עולם הכל כלול ורמיזא באורייתא וכמ"ש הגר"א הנ"ל בספרא דצניעותא וע"י התורה רואה הוא את כבוד ה', ולא ע"ז נאמר כי לא יראני האדם וחי הנאמר שם בפסוק כ' כשמשוה ביקש הראני נא את כבודך, ואמר לו הקב"ה לא תוכל לראות את פני, כי הראי' שבא מכח ידיעת חכמת התורה היא מדרגה אחרת לגמרי עד שאמרו שהיא יותר מן הנבואה, שהרי חכם עדיף מנביא ועל מעלת ראי' של נבואה נאמר לא תוכל לראות את פני ומה שנאמר בפ' בהעלתך י"ב פסוק ח' פה אל פה

אדבר בו ומראה ולא בחידת פירש שם רש"י מהספרי מראה זה מראה דבור, יכול זו מראה שכינה ת"ל לא תוכל לראות את פני, ועל מה שנאמר ותמונת ה' יביט, כתב שם רש"י זה מראה אחורים כענין שנאמר וראית את אחורי וכו'. וכן הוא במה שנאמר ב' ואתחנן פרק ה' פסוק ד'. פנים בפנים דיבר ה' עמכם וגו'. משום שאז ה' דבר ה' תורה ולא נבואה. ומה נורא הדברים מה שיוצא מזה במעלת התורה, כי זה הפוך בה והפוך בה וכולה בה, כי תורת ה' תמימה לא יחסר בה שום דבר, ובכל זאת רוב בני אדם מזלזלין בלימוד התורה, וביטול הזמן נעשית כהיתר, בכל מיני תירוצים ואמתלאות, שאין להם שום יסוד ואחיזה, אלא לרמות את עצמו, והרי תחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה, ומפני שמדרך העולם לזלזל בזה בכל מיני תירוצים, שטרוד הוא ואין דעתו פנוי לזה, או שקשה לו וצריך לנוח, בגלל זה כתב הרמב"ם בפ"א מהל' ת"ת כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהי' זקן גדול שתשש כחו וכו', שלא כתב לשון זה על שום מצוה לזרז שכולם חייבין לעשות המצוה, רק בתלמוד תורה כתב זה לזרז שעל שאר המצוות לא צריך זירוז כזה, שודאי כולם חייבין לעשות המצוה, אבל על תלמוד תורה ההוראת היתר בה היא אצל רוב האנשים, ולזה הוא כותב שלא לטעות בזה.

אולם יש לדעת כי כל זה נאמר מה שנוגע למעלת התורה, אשר אפס קצהו נגעתי בזה ולא בי הוא לבאר הכל כאשר ביארו בספרים הקדושים בזה, וביחוד בספר נפש החיים, שכתבו בתקופתם ובזמנם שהתורה היתה חביבה על הדור כולו וביחוד על לומדי, והיו דורות של דעה ביראת ה' הטהורה אבל בדורינו דור יתום מכל וכל, ורבים הם המפריעים ויראי חטא נמאסו, ומה שנשאר הוא רק אלו המחזיקים עוד בעץ החיים, שלמדו ולומדים בהשיבות אשר ה' השאיר אותן עוד בשלימותן וצביון, ע"י אור ישראל הגרי"ס זצק"ל ותלמידיו ממשיכי דרכו להפיץ יראה שהי' כתריס בפני השכלה הארורה שהתחילה לחדור בכל בית ישראל, והרבה הרבה חללים הפילה, ובפרט בזמנינו שירדנו פלאים. הישיבות הקדושות בטהרתן בהשפעתן בתורה ויראה ומוסר הן הערובה היחידה שח"ו לא תשכח תורה מישראל, ואשרי למי שזוכה להיות מהמסייעים בהרבעת תורה ויראה ומוסר כי הם שלובים ביחד ואין אחד בלי השני, ואף שאמרו חז"ל שאפילו לימוד שלא לשמה יש בה משום מעלת התורה ע"י שמביאה לידי לשמה, וכמו שביארתי את זה בפנים הספר, אבל הרי לימוד לקנטר נח שלא נברא, ולא לימוד זה מביא פעם לידי לשמה, ובעונותינו הרבים בתקופתינו נתרבו אלו הלומדים לקנטר נגד אלו המחזיקים בתורה ובמצות בצביונה כנתינתה, ולהוכיח בפילפולים של הבל שאין בהם ממש, שנשתנו הזמנים, והחובה לקרב ולא לרחק, אבל אין כוונתם לקרב את אלו התועים, אלא לקרב את עצמן ואת כל הכלל לאלו התועים ואם ח"ו בדרך זו נלך, במשך הזמן תשתכח תורה מישראל מכל וכל ונלך מדחי אל דחי ח"ו.

ולכן אין לנו אלא לעשות את אשר עלינו מוטל לעשות להרבות תורה ויראה תורה בטהרתה בשלמותה בצביונה וה' יעשה את שלו, שלא תשתכח תורה מפי הבריות כמו שכרת עמנו, ומתוך מחשבה זו אזרתי כח בנפשי להעלות על הכתב אשר העלה ידי בס"ד בלימוד וחשבתי דרכי כי כבר הגיעו ימי השיבה, ואורחא רחיקתא ומזוני קלילי, וידעתי גם ידעתי כי הפרוץ מרובה על העומד, אכן רוח היא באנוש ואין אדם רואה נגעי עצמו, והמעיון יבחר.

ואני אצא בהודי' ושבח לבורא עולם על אשר גמלני עד היום ותפילה בפי שלא ימוש ספר התורה מפי זרעי ויגדיל תורה ויאדיר.

הכותב ביום חמישי לסדר אם בחקותי תלכו, כ"ה אייר ארבעים למבנ"י שנת תשל"א פה בני-ברק

אלעזר מנחם מן ב"ר עזריאל ז"ל שך